

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

Sociologin och de vetenskapliga reglerna för förkastandet av teorier

Kristoffer Svenson
Uppsats SOC 334, 41 – 60p
VT 2003
Handledare: Abdulhadi Khalaf

Abstract

Uppsatsen handlar om hur teorier förkastas, inom sociologin och inom naturvetenskapen. Den tar upp de svårigheter som det medför att använda samma vetenskapsteoretiska modeller för att förkasta teorier inom olika vetenskaper. Den tar upp skillnader mellan vetenskaperna, samt försöker visa på hur dessa skillnader ska tolkas.

Problemformuleringen jag arbetar utefter handlar om att finna de bakomliggande skillnader mellan naturvetenskap och sociologin, som ligger till grund för svårigheterna att använda samma modeller.

Syftet med uppsatsen är inte primärt att kritisera olika vetenskapsteoretiker. Snarare är det att visa varför deras modeller inte täcker in samtliga vetenskaper, samt vilka tolkningar som är rimliga att göra av det. Ett övergripande syfte är att visa att olika vetenskaper inte är bättre eller sämre än varandra, utan just olika och så pass olika att man inte kan jämföra dem med varandra beträffande kvalitet eller grad av vetenskaplighet.

Det är även en av de förutsättningar jag arbetar utifrån, att när två saker är olika, så måste inte den ena av nödvändighet vara sämre än den andra. De kan helt enkelt vara olika varandra. Ibland så olika varandra att en jämförelse inte ger någonting. En annan förutsättning jag arbetar med är att sociologin är vetenskaplig på samma sätt som fysiken, biologin och andra naturvetenskaper är vetenskapliga. De är olika sorters vetenskaper, men de är lika vetenskapliga. Dessa förutsättningar motiveras i texten. Förutsättningarna bildar tillsammans utgångspunkten i min uppsats. De ligger till grund för argumentationen.

Upplägget i uppsatsen är enkelt. Den inleds med en genomgång av de mest inflytelserika vetenskapsteorierna som rör teoriförkastande. I denna del går jag även igenom kritik som kan riktas mot modellerna. Framförallt kritik mot att använda dem på sociologin. Därefter följer en del som handlar om den sociologiska vetenskapen. Här går jag främst igenom hur sociologiska teorier förhåller sig till varandra.

Det hela avslutas med en del där min slutsats presenteras. De viktigaste slutsatserna rör skillnader i teoriers förhållande till varandra i sociologin och i naturvetenskapen. Dessa skillnader förklarar varför det inte går att använda samma modeller för att förkasta sociologisk teori som naturvetenskaplig.

Nyckelord: teori, teoriförkastande, vetenskap, paradigm, falsifiering, perspektiv

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
<i>1:1 Inledning</i>	1
<i>1:2 Frågeställning</i>	2
<i>1:3 Metod</i>	2
<i>1:4 Syfte</i>	4
<i>1:5 Begrepp</i>	4
2. Vetenskapsteori om teoriförkastande	5
<i>2:1 Den hypotetisk-deduktiva metoden och demarkationskriteriet</i>	5
<i>2:2 Kritik mot Popper</i>	7
<i>2:3 De vetenskapliga revolutionernas struktur</i>	9
<i>2:4 Den vetenskapsteoretiska anarkismen</i>	13
3. Sociologisk teori	16
<i>3:1 Den sociologiska vetenskapen</i>	16
<i>3:2 Teoretiska perspektiv i sociologin</i>	18
<i>3:3 Marx om bas och överbyggnad – ett exempel</i>	20
<i>3:4 Teoretiska perspektiv eller vetenskapliga paradig?</i>	22
<i>3:5 Trender</i>	23
4. Sammanfattning	25
5. Litteratur	27

1. Inledning

1:1 Inledning

I frågan om förkastande av teorier, utgör Karl Popper en extrem. Hans mycket hårda hypotetisk-deduktiva metod står i stark kontrast till Paul Feyerabendets vetenskapsteoretiska anarkism. Jag ska gå djupare in på teoretikerna och deras begrepp i själva uppsatsen. Popper och Feyerabend är inte varandras motsatser, men som jag ser de är de i frågan om att förkasta teorier, så olika varandra att man kan tala om extrempar. Mellan dessa två, finner man i frågan om förkastande, teoretiker som Thomas Kuhn och Imre Lakatos.

De fyra hör till de absolut största auktoriteterna på området, under 1900-talet. De skiljer sig markant åt på flera punkter, men tycks ha en sak gemensamt. De uttalar sig i regel om naturvetenskaper, när de talar om vetenskap. Feyerabend använder sig uteslutande av exempel från naturvetenskapen och Kuhn nämner endast kort de *sociala* vetenskaperna, eftersom de enligt honom är en öppen fråga om de överhuvudtaget fått sitt första paradigm ännu (Kuhn 1997: s. 26).

Det blir ett problem om dessa teorier, som är teorier om vetenskap, ständigt definierar vetenskap utifrån naturvetenskapliga ideal. Det blir ett problem eftersom då även den sociologiska vetenskapen blir definierad utifrån den naturvetenskapliga. Sociologin behöver en vetenskapsteori, som definierar sociologin utifrån sig själv. Det kan inte vara så att man ändrar verkligheten när kartan inte stämmer. När vetenskapsteorier inte går att applicera på sociologin, måste det då (av nödvändighet) vara sociologin det är fel på? Kan man inte tänka sig att de vetenskapsteoretiska modellerna är otillräckliga för att användas på all vetenskap. Att vetenskap kan vara så mycket och så olika saker att man antingen måste utforma teorier om vetenskap mer generella för att de ska gälla för all vetenskap.

Varför är det då så att paradigm inte ersätter varandra inom sociologin, på samma sätt som i fysiken? Kan den vara så att sociologin är en outvecklad vetenskap? Varför kan man inte falsifiera sociologiska teorier som man kan falsifiera naturvetenskapliga teorier? Kan det vara så att sociologiska teorier inte är vetenskapliga? Det är i alla fall de slutsatser som gärna drar och har dragit när man använder de etablerade vetenskapsteoretiska modellerna för teoriförkastande som finns. I den här uppsatsen ska jag vända på frågan och visa att de vetenskapsteoretiska modellerna endast stämmer om premissen att sociologin är ovetenskaplig eller outvecklad är sann.

Min tanke med den här uppsatsen är att diskutera den klassiska vetenskapsteoretiska frågan om teoriförkastande, utifrån *förutsättningen* att sociologin är en riktig vetenskap. Jag ska alltså arbeta utifrån förutsättningen att sociologin och dess teorier är vetenskapliga. Inte på samma sätt som naturvetenskapen, men i samma grad. Jag kommer att ge grundliga skäl till varför jag anser mig ha rätt att arbeta utifrån den förutsättningen.

Frågan jag ställer mig inför det här arbetet är alltså inte, *är sociologin en vetenskap?*. Det är istället som sagt den förutsättning jag arbetar utefter. Frågan jag ställer mig är snarare, vilka är de skillnader mellan den sociologiska vetenskapen och naturvetenskapen, som utgör sociologins vetenskapliga egenart. Jag talar då naturligtvis inte om alla skillnader, utan om de skillnader som omöjliggör användandet av samma vetenskapsteoretiska modeller för teoriförkastande i sociologin som i naturvetenskapen.

1:2 Frågeställning

Jag formulerar min frågeställning på följande sätt: *Vilka skillnader föreligger mellan sociologin och naturvetenskapen, som omöjliggör användandet av samma vetenskapsteoretiska regler och modeller för förkastande av teorier?*

1:3 Metod

Metoden jag ska använda mig av är teoretisk. Jag ska först presentera olika vetenskapsteorier om förkastande av teorier. Därefter visa vilka brister vetenskapsteorierna har, dels rent generellt, men framförallt vilka brister de har när man försöker använda dem som underlag till regler för att förkasta sociologisk teori. Det senare utgör alltså ingen kritik mot själva teorierna eftersom de (främst) är avsedda för naturvetenskapliga teorier.

De vetenskapsteoretiker jag främst använder mig av i det här arbetet är Karl Popper och Thomas Kuhn. De två har varit mest de mest inflytelserika vetenskapsteoretikerna under 1900-talet. Det med rätta. Jag hyser stor aktning för båda två. Popper har skapat en teori om hur vetenskapen ska fungera, vad som är önskvärt. Kuhn däremot skriver om hur vetenskapen faktiskt fungerar. Popper är alltså normativ och Kuhn deskriptiv. Denna skillnad, anser jag, gör det både intressant, men framförallt relevant, att använda både Kuhn och Popper. En som både är deskriptiv och normativ är Paul Feyerabend, som jag också kommer att använda mig av. Hans vetenskapsteoretiska position är den anarkistiska. Det han säger är både originellt och ofta både trovärdigt och tankeväckande. Hans teori är bra att använda för att kritisera andra vetenskapsteoretiker, men håller som jag ser det för mer än så. Den tycks ofta stämma

bra överens med hur vetenskapen fungerar och hur den borde fungera. Feyerabend använder jag av samma anledning som Kuhn och Popper. Han är originell, inflytelserik och har en teori som går att ställa mot de andra vetenskapsteoretikernas teorier.

Man skulle kunna invända mot att jag inte i större utsträckning tar upp Imre Lakatos teorier. Det är främst en fråga om utrymme. Den vetenskapsteoretiska delen av arbetet måste begränsas på något sätt. Jag har valt att begränsa den till Popper, Kuhn och Feyerabend. Det finns många andra som väl förtjänar en plats bland dem, inte minst Lakatos. Saken är den att de tre jag valt, kan ses som grundare av kontrasterande skolor beträffande teoriförkastande. Det gör inte Lakatos. Hans teori utgör en sorts mellanposition mellan Kuhn och Popper. Det är alltså inte brister i hans teori som gör att jag väljer bort honom. Hans modell för teoriförkastande är ingen egen skola (på samma sätt). Då jag inte har utrymme att djupare gå in på de olika vetenskapsteorierna för teoriförkastande, så nöjer jag mig med att gå igenom de stora, mest åtskilda teorierna. Man förlorar då nyanserna, men som jag ser det är helhetsbilden det viktiga här.

Vidare ska jag försöka visa hur de sociologiska teorierna förhåller sig till varandra. Här tar jag till min hjälp Anthony Giddens. Giddens, menar jag är ett naturligt val. Det finns flera man skulle kunna välja. De flesta stora sociologiska teoretiker har haft åsikter om den sociologiska vetenskapen. Giddens uttrycker det dock enkelt och koncist. Att valet föll på Giddens handlar inte så mycket om brister hos andra teoretiker. Jag var bekant med Giddens sedan tidigare och han kan mycket väl vara den mest erkände, nu levande sociologiske teoretikern. Detta gjorde att Giddens blev mitt val.

Idén jag har med att visa hur teorierna förhåller sig till varandra, är att visa att de vetenskapsteorier jag först går igenom, inte kan fungera på sociologin.

Jag ska även visa med exempel från den sociologiska vetenskapshistorien, hur det faktum att teorierna förhåller sig på ett sätt till varandra, som skiljer sig från det i naturvetenskapen, kan ta sig form och vilka konsekvenser det har för sociologin som vetenskap.

På detta sätt tror jag att jag kommer att kunna få svar på min frågeställning om vilka skillnader som finns mellan naturvetenskapen och sociologin, som gör att samma modeller för teoriförkastande är omöjligt.

Det kan tyckas att delen om vetenskapsteorier om teoriförkastande tar för stor plats i uppsatsen, på bekostnad av delen om den sociologiska vetenskapen. Att det är så beror på att uppsatsen är tänkt att läsas av sociologer. Därför förutsätts vissa grundläggande kunskaper om sociologisk teori. Den delen kunde därför uttryckas mer koncist är den förra.

1:4 Syfte

Vad är då syftet med en sådan här uppsats? Det primära syftet är att inte att kritisera Popper och andra vetenskapsteoretiker som koncentrerat sig på förkastandet av teorier, som implicit och/eller explicit är anpassade till naturvetenskapliga teorier. Syftet med det är att visa på de underliggande skillnader och strukturer mellan olika vetenskaper. Skillnader som måste tas hänsyn till vid konstruerandet av vetenskapsteoretiska modeller. Som jag ser det är det alltid viktigt att visa på att när två saker är olika, så behöver en av dem inte av nödvändighet vara bättre eller sämre än den andra, om man jämför dem. Saker kan helt enkelt vara olika varandra, punkt slut. Det får inte glömmas bort, det är den egentliga tesen jag vill driva. Jag lyfter fram skillnader som jag anser vara relevanta, därför att jag vill visa på vikten av att vetenskaper måste få utveckla sin särart. Det kan inte vara önskvärt med ett enda vetenskapligt ideal, en enda definition av vad vetenskap är.

Jag har alltså två syften med uppsatsen, beroende på vilken nivå man väljer att se det på. På en lägre nivå handlar är syftet alltså att visa upp bakomliggande skillnader mellan naturvetenskapen och sociologin. Det kan vara bra att göra eftersom dessa skillnader har betydelse för varför sociologin ser ut som den gör (och synen på den). I ett större perspektiv, vill jag visa att olika vetenskaper är olika den grad att det är lönlöst att försöka jämföra dem och värdera dem utifrån varandra. Jag vill göra detta genom att visa upp stora bakomliggande skillnader. Skillnaderna kan tyckas vara uppenbara och jag kan hålla med om att de inte är svåra att upptäcka. Däremot verkar människor ha svårare att se hur dessa skillnader ska tolkas. Jag ska försöka presentera en tillfredsställande tolkning.

Metoden är alltså att titta på hur de vetenskapsteoretiska modellerna för teoriförkastande ser ut och därefter hur den sociologiska vetenskapen ser ut (i alla fall den delen som rör teorier). Syftet med att titta på dessa modeller är alltså att kunna driva en viss tes. Målet är inte att vederlägga modellerna, egentligen inte ens kritisera dem. Målet är att driva tesen och den kritik som ges är kritik som är riktad mot hur modellerna används.

1:5 Begrepp

Jag kommer att använda en rad olika begrepp i den här uppsatsen. Kring vissa av begreppen kan det råda diskussion om hur de ska förstås och användas. Därför anser jag det nödvändigt att tidigt i uppsatsen göra klart för hur jag definierar och använder de olika begreppen, samt att jag sedan gör det konsekvent uppsatsen igenom. Vissa begrepp, som *paradigm* och *demarkationskriterium* får sin förklaring i texten, därför går jag inte igenom dem här. Här tar jag endast upp vidare begrepp som rymmer större tolkningsmöjligheter.

Vetenskap kan man definiera på så många sätt att en diskussion kring det skulle behöva ta en oproportionerlig del av texten i anspråk. Jag använder istället Giddens korta definition, av vetenskap, som jag tycker på ett kort och koncist sätt förklarar vad vetenskap är. Den lyder: ”*Vetenskap innebär systematiska undersökningsmetoder, analys av data, teoretiskt tänkande samt en logisk och kritisk bedömning av argument och slutsatser i syfte att utveckla kunskapen inom ett visst område.*” (Giddens 1998: s. 29).

Teoriförkastande kan förstås på flera sätt, men diskussionen handlar ofta om sättet som teorier förkastas på. Det kan vara så att de falsifieras, blir omoderna eller ersatta av smidigare eller mer trovärdiga teorier. Jag använder begreppet på flera ställen i uppsatsen, hela tiden gör jag klart sättet som teoriförkastandet går till på. Själva begreppet torde det därför inte råda några tvetydigheter kring, det handlar helt enkelt om när en teori blir förkastad, oavsett vilket sätt den gör det på eller vilka skäl man har att göra det.

Teori är också ett mycket stort begrepp, men jag använder mig av det som den apparat vi använder för att förstå och förklara empirin. Alan Bryman skriver att den vanligaste betydelsen av teori, rör en förklaring av observerade regelbundenheter (Bryman 2002: s. 17). En teori kan således vara både det som förklarar varför ett äpple faller mot marken och det som förklarar varför invandrare från Danmark integreras snabbare i det svenska samhället är invandrare från Somalia. Teorier förhåller sig till empirin på olika sätt beroende på hur ”stora” de är, hur mycket av empirin de kan förklara. Den diskussionen är mycket intressant, men jag är osäker på om det finns utrymme att i den här uppsatsen beröra det ytterligare. Själva har jag främst studerat den i C. W. Mills *Den sociologiska visionen* (1971), men också i Q. Skinners *The Return of Grand Theories in Human Science* (1997).

2. Vetenskapsteori om teoriförkastande

2:1 Den hypotetisk-deduktiva metoden och demarkationskriteriet

Inom vetenskapsteorin och filosofin överhuvudtaget, har det så kallade induktionsproblemet varit ett standardproblem. Hur kan man logiskt rättfärdiga den induktiva slutledningen? (Körup 1999: s. 83) Det problemet ansåg sig Popper ha löst, i och med att han utvecklade den hypotetisk-deduktiva metoden.

Om samtliga svanar du sett varit vita, så drar du induktivt slutsatsen ”Alla svanar är vita.”. Induktionsproblemet går ut på att det inte spelar någon roll hur många vita svanar du observerar, slutsatsen är inte logiskt rättfärdigad. (Popper 1977: s. 27 f.). Logiskt sett följer att

en induktiv princip inte kan antas vara sann, utan enbart sannolik (Ibid. s. 30). Vetenskapliga principer som bygger på induktiva slutsatser kommer alltså inte kunna vara sanna eller falska, bara mer eller mindre sannolika. Man kan ju inte veta om alla svanar är vita bara för att man inte sett några färgade. Finns det mycket lite som talar för att man någonsin skulle hitta färgade svanar, så kan man säga att alla svanar *med stor sannolikhet* är vita.

Poppers menade att det är en missuppfattning att vetenskapsmän drar induktiva slutsatser. Istället arbetar man efter den hypotetisk-deduktiva modellen. Skillnaden mellan den hypotetisk-deduktiva modellen och den induktiva, är att man i den hypotetisk-deduktiva modellen utgår ifrån hypotesen och sedan testar den empiriskt. Induktiv slutledning utgår från empirin och det är genom den som man drar slutsatser.

En grundförutsättning för den hypotetiska deduktionismen är att följande är sant: Om A medför B, och B är falskt, så är A också falskt (Mårtensson 1992: s. 23). Att det behöver vara sant beror på att det deduktiva testet av hypotesen går ut på att man logiskt härleder en slutsats ur hypotesen, som går att testa empiriskt (alltså A medför B). Skulle slutsatsen visa sig vara falsk när man testar den (B är falsk), så innebär det att hela teorin är falsk (A också falskt).

Popper går igenom olika steg som en hypotes undersöks i (Popper 1977: s. 32 f.). Är den logiskt själv motsägande? Om ja, så måste den (naturligtvis) förkastas. Är den tautologisk, utformad så att den av formella skäl är sann? Om ja, uttalar den sig inte om verkligheten och hör inte hemma i en empirisk vetenskap. Har hypotesen konsekvenser som strider mot accepterade lagbundenheter? Om ja, så ger det en förhoppning om att finna vetenskapliga framsteg. Det som sen återstår är själva testet.

Eftersom man testar delar av hypoteserna mot den empiriska verkligheten, så är det viktigt att teorierna har ett så stort empiriskt innehåll som möjligt. De är här Poppers demarkationskriterium kommer in. Popper vill göra klart vad som är vetenskap och vad som inte är det. Han ställer frågan vad som skiljer vetenskaplig aktivitet från annan aktivitet. (Mårtensson 1992: s. 22). Demarkationskriteriet säger att en teori eller hypotes ska vara (principiellt) falsifierbar, vilket den är om den har falsifierbara konsekvenser (Ibid. s. 23 f).

Graden av falsifierbarhet ökar alltså med att graden av empiriskt innehåll i en teori eller hypotes ökar. Det är på så sätt alltså möjligt att jämföra teorier med varandra genom att mäta deras klasser av möjliga falsifieringar (Popper 1977: s. 112). När man väljer mellan två konkurrerande teorier, ska man välja den som är mest falsifierbar (Mårtensson 1992: s. 26). Den teorin är ”mest” vetenskaplig.

Det är alltså själva möjligheten att falsifiera en teori som utgör demarkationskriteriet, vad som bestämmer om en teori är vetenskaplig eller inte. En teori kan enligt Popper inte

slutgiltigt verifieras, förklaras som sann. En teori som undgått falsifiering har tillfälligt klarat sig. Man behåller en teori när det inte finns något skäl att förkasta den. (Popper 1977: s. 33) Istället för verifiering talar Popper om korroborering (Mårtensson 1992: s. 26). En korroborerad teori är en teori som upprepade gånger motstått hårda försök att falsifieras.

2:2 Kritik mot Popper

Först och främst ska jag gå igenom den generella kritik som riktats mot Popper. Paul Feyerabend går till hård kritik mot hela Poppers idé, som han kallar kritisk rationalitet. Han ogillar tanken på att man som forskare skulle vara rationell när man försöker göra åsikter sårbara. Att en åtgärd som gör en åsikt säkrare och mer välgrundad skulle vara ett steg bort från rationaliteten. (Feyerabend 1977: s. 140).

Detta går emot hela Feyerabends syn på vetenskapen. Både hur den faktiskt fungerar och hur den bör fungera. Han ställer sig frågan om det är *önskvärt* att leva i enhet med den kritiska rationalismens regler. Han menar att det inte kan vara det. Han skriver: *”Ty är det inte tänkbart att den form av vetenskap vi känner till, eller den traditionella filosofins ’sökande efter sanning’, kommer att skapa ett monster? Är det inte tänkbart att den kommer att skada människan och göra henne till en olycklig, ovänlig och egenrättfärdig mekanism utan charm eller humor?”* (Ibid.: s. 143). Hans argument liknar Webers varnande exempel med rationalitetens järnbur (Weber 1978: s. 86) och måste som jag ser det ses som en kritik mot att tolka Popper normativt.

Den andra frågan Feyerabend ställer är om det är möjligt att både ha den vetenskap vi känner till och Poppers regler. Här är hans svar ett mycket tydligt nej (Feyerabend 1977: s 144 f f). Det har han tre straka argument för. För det första så börjar den faktiska utvecklingen oftast inte med ett problem. För det andra så skulle en så sträng falsifiering utplåna vetenskapen så som vi känner den. Den skulle faktiskt aldrig ens kunnat uppstå. För det tredje visar han på behovet av att rädda hypoteser med ad hoc hypoteser. Slutsatsen han drar är att den kritiska rationalismens principer ger en oriktig beskrivning av verklighetens senaste utveckling, samt att den kan förväntas hindra vetenskapen i framtiden (Ibid.: s. 147). Vetenskapen är nämligen mer hafsigt och irrationell än metodologerna tänker sig (Ibid.).

Den kritik jag nu lyft fram drabbar Poppers teori på så sätt att den visar på svårigheterna att använda den på vetenskapen överhuvudtaget. Vad jag vill göra är att gå vidare och visa svårigheterna med att använda den på sociologin specifikt.

En sådan kritik utgör kritiken mot demarkationskriteriet. Går det verkligen att med ett enda strängt kriterium avgöra vad som är vetenskap och vad som inte är det? (Kjörup 1999: s. 274).

För sociologin blir då två frågor relevanta. Går det för det första att ställa upp ett enda kriterium för vad som är vetenskap och icke-vetenskap? För det andra, kan kravet att en teori ska vara falsifierbar användas som kriterium för att en sociologisk teori ska vara vetenskaplig?

Låt mig börja med den andra frågan. Det verkar för det första som om falsifierbarhetskriteriet inte används inom sociologin. Jag ska argumentera för att det beror på att det inte är praktiskt möjligt att göra, och inte heller önskvärt att det görs. Popper menar t ex att marxismen måste anses vara en icke-vetenskaplig teori. Den har till en början varit en falsifierbar teori i det att den menar att det var de högt utvecklade kapitalistiska länderna som skulle få en allt större klyfta mellan kapitalister och proletariat, som skulle utlösa en revolution nedifrån. Detta är en hypotes med ett empiriskt innehåll, som går att falsifiera. När revolutionen sedan kom, i ett underutvecklat land som Ryssland, uppifrån, så avslöjades det att marxismen trots allt inte var falsifierbar. (Ibid.: s. 273)

Detta skulle man kunna hålla med om. Marxismen är antagligen inte falsifierbar på samma sätt som relativitetsteorin. Inte heller psykoanalysen, som enligt Popper är för vagt formulerad för att kunna falsifieras (Ibid.). Frågan är om detta är ett giltigt kriterium för att förkasta teorierna och hypoteserna. Frågan är om det ens gör dem ovetenskapliga. Många sociologiska teorier skulle av Popper anses vara för vagt formulerade för att kunna falsifieras, de måste då alltså anses vara ovetenskapliga och måste förkastas för att inte stora delar av sociologin ska anses vara ovetenskaplig.

Så är det naturligtvis inte. Falsifierbarhetskravet är ett dåligt kriterium för när en sociologisk teori är ovetenskaplig eller inte. Bevisligen. Erkänner man sociologin som en vetenskap, så måste man anse att de teorier den är uppbyggd på är vetenskapliga och att det kriterium som dömer ut dem som ovetenskapliga är ett dåligt kriterium på vad som är vetenskap och vad som inte är det.

Detta argument är uppenbarligen cirkulärt, men genom att lyfta fram det vill jag visa att även Poppers argumentering är cirkulär. Han vill visa vad som är vetenskap och vad som inte är det, och tar därför fram ett demarkationskriterium. Med det visar han vad som är vetenskap och vad som inte är det. Cirkelargumentationen ser ut som följande: Vad är vetenskap? Det som uppfyller demarkationskriteriet. Vad uppfyller demarkationskriteriet? Det som går att falsifiera. Varför är det som går att falsifiera vetenskap? Därför att det uppfyller demarkationskriteriet.

Poppers definition av vad som är vetenskap utgår ifrån vad han anser vara vetenskap. Alltså de vetenskaper som uppfyller demarkationskriteriet. Detta kriterium är utformat med

naturvetenskaperna som ideal och tar alltså inte hänsyn till vetenskapliga teorier inom sociologin. Med mitt eget cirkelargument ovan, avser jag att visa upp denna brist hos Popper, nämligen att en annan definition av vad som är vetenskap leder till andra kriterier för vad som är vetenskap.

Det leder in på den första frågan, går det verkligen att ställa upp ett enda kriterium för vad som är vetenskap, falsifierbarhet. Nej, det går inte. Det enda man kan bevisa med det, är att om vetenskap är det som kan falsifieras, så är det som kan falsifieras vetenskap. Ett demarkationskriterium måste utforma på ett sätt som gör det känsligt för olika sorters vetenskap. Istället för att säga att Poppers demarkationskriterium bevisar att många sociologiska teorier är ovetenskapliga, så skulle man kunna säga att det faktum att många sociologiska teorier är vetenskapliga, gör att falsifierbarhet inte går att använda som demarkationskriterium.

Det finns ytterligare en poäng med att inte använda falsifierbarhet och falsifiering som grund för teoriförkastande. Det faktum att en sociologisk teori går att använda för att förklara, förstå och förutsäga olika sociala fenomen, oavsett om den är så vagt formulerad att den inte är falsifierbar, eller rent av blivit falsifierad. Jag ska senare i uppsatsen gå igenom teoriförkastande inom sociologin, men nöjer mig här med att visa upp de stora brister Poppers teori har, både generellt, men framförallt när den används på sociologisk teori.

2:3 De vetenskapliga revolutionernas struktur

Kuhns paradigmatteori är bekant för de flesta. Därför ska jag endast i korthet gå igenom den. Frågor som ”När upptäcktes syret?” eller ”Vem formulerade lagen om energins konservering?”, är enligt Kuhn felställda (Kuhn 1997: s. 16). Den som ställer en sådan fråga kan ha missuppfattat hur vetenskapen utvecklas. Vetenskapen utvecklas enligt Kuhn genom vetenskapliga revolutioner, men revolutionernas bakomliggande struktur visar att frågor som ”När upptäcktes syret?”, är felställda.

Ett av de mest centrala begreppen som Kuhn själv skapat är paradigmbegreppet. Ett exempel på ett paradigm i fysiken är det newtonska paradigmet som sedan kom att ersättas av det einsteinska som vi har idag. Vad Kuhn vänder sig emot är att denna övergång skulle kunna förklaras enbart av Albert Einsteins skarpa hjärna. Strukturerna är mer komplexa än så. Under den tid som den newtonska fysiken var dominerande, så säger man att den newtonska fysiken var normalvetenskap. Inom normalvetenskapen håller forskarna på med något som Kuhn kallar ”puzzel-solving” (Mårtensson 1992: s. 30). Istället för att försöka falsifiera teorin, söker vetenskapsmännen utvalda exempel som överrensstämmer med teorin (Ibid.). Kuhn

beskriver att den mest utmärkande egenskapen hos normalforskning, är hur lite den siktar till att åstadkomma verkliga nyheter (Kuhn 1997: s. 40). Istället lägger de pussel och fyller i lyckor i det redan etablerade paradigmet. Här ser man hur Popper och Kuhn skiljer sig åt, men man måste hela tiden vara medveten om att Popper talar om hur vetenskapsmän *borde göra*, Kuhn om hur vetenskapsmän *gör* (Williams 1970 s. 50).

De vetenskapliga upptäckterna börjar med uppkomsten av en anomali, att naturen på något sätt bryter mot de paradigmstyrda förväntningarna som vägleder normalvetenskap (Kuhn 1997: s. 52). Till en början upptäcker man inte anomalierna, eller skyller dem på felmätningar eller slumpen (för att visa detta presenterar Kuhn ett perceptionspsykologiskt experiment). När de blir fel försöker man rädda sin normalvetenskap med ad hoc teorier. Till slut är anomalierna så många att den gamla normalvetenskapen inte går att rädda. (Ibid.: s. 52 f.f.) Då uppstår en kris.

Krisen är av två slag. Det är förstas en kris för den gamla normalvetenskapen, men också en personlig kris för de vetenskapsmän som ägnat stora delar av sina liv åt att arbeta inom en normalvetenskap (puzzel-solving), för att sedan se sitt paradigm bli ersatt av ett annat (Ibid.: s. 70 f.f.). Därför krävs det oftast en ny generation vetenskapsmän, som inte är styrda av det tidigare paradigmet, för att det nya ska slå igenom och bli etablerat. När det nya paradigmet blivit normalvetenskap har en vetenskaplig revolution ägt rum.

För att sammanfatta det hela så följer de vetenskapliga revolutionerna generellt sett följande schema, enligt Kuhn: normalvetenskap – anomali – kris – revolution – normalvetenskap. På så sätt förändrades fysiken. Den newtonska normalvetenskapen utvecklades genom ”puzzel-solving”, man sökte empiriska bevis för att teorin var sann samtidigt som man förklarad empirin med teorin. Det är viktigt att minnas att det just är själva forskningen inom normalvetenskapen, som leder fram till att man upptäcker anomalier, anomalier som är nödvändiga för att vetenskapens utveckling. De första anomalierna som upptäcktes förklarades bort eller förklarades *ad hoc*. När man upptäckt tillräckligt många anomalier av tillräckligt stor betydelse kunde ett motstridande paradigm skapas, som kunde förklara anomalierna. Krisen i den gamla normalvetenskapen ledde till en vetenskaplig revolution och det nya, einsteinska paradigmet accepterade. Vetenskapen utvecklas alltså inte av enskilda människors upptäckter och framsteg. Det gör att Kuhn kan säga att en fråga som ”Vem formulerade lagen om energins konservering?”, kanske är en helt fel formulerad fråga.

För Kuhn så förkastas alltså inte teorier aktivt på samma sätt som hos Popper. Kuhn menar mer på att paradigmen och dess teorier *ersätts* av nya paradigmen med nya teorier.

Detta var en mycket kort genomgång av Kuhns vetenskapsteori. Jag ska inte fördjupa mig här, inte heller gå vidare med hans idé om paradigms inkommensurabilitet, om svårigheten för forskare från olika paradigmen att kommunicera (som ofta stämmer illa överens även med naturvetenskapliga paradigmen). Jag ska istället gå vidare med att visa vad som gör hans teori sociologiskt intressant. Som jag ser det är Kuhn mer intressant sociologiskt, än Popper, av två skäl. 1) Hans vetenskapsteori kräver en sociologisk teori om hur det slutna vetenskapssamhället fungerar (även en perceptionspsykologisk och socialpsykologisk, men det ska jag inte behandla här). 2) Han behandlar i korthet de ”sociala vetenskaperna”, som förparadigmatiska. Detta får olika konsekvenser för synen på sociologin, beroende på hur man tolkar honom.

Det uttrycks både implicit och explicit i Kuhns bok och i texter om honom att hans teori vilar på en idé om vetenskapen som ett eget samhälle i samhället. Det är vad Thomas Brante kallar Den sociologiska nivån, i sin bok *Vetenskapens struktur och förändring* (1980: s. 117 f. f.). I det vetenskapliga samhället finns vissa regler om hur forskningen ska gå till, vilka frågor man ställer, et cetera. Detta kan jämföras med Pierre Bourdieus fältbegrepp, se t ex *Texter om de intellektuella* (1992). Genom att tala om ett vetenskapssamhälle kan Kuhn visa varför paradigmen är så svårspärngda, samt varför det är så svårt att se bortom paradigmet när man befinner sig mitt i ett.

Vetenskapens regler kommer från paradigmen, men paradigmen kan styra forskningen också i avsaknad av regler. Det är därför Kuhn talar om paradigmen och inte regelstyrd forskning. Paradigmet har så att säga prioritet (Ibid.: s. 45). Forskarna påverkar också varandra inom paradigmet och en som har en avvikande uppfattning utesluts ur samhället. Det kan handla om att denne kallas ovetenskaplig, inte får tjänster på universiteten, inte publiceras i vetenskapliga tidskrifter och liknande. Detta är en sociologisk förutsättning som Kuhn behöver för att kunna driva sin tes om normalvetenskap och motståndet som uppstår vid upptäckten av anomalier. Att anomalier inte upptäcks tidigare än de gör kan förklaras sociologiskt, genom att se på vetenskapen som ett vetenskapssamhälle där vissa regler och lagar gäller för varje paradigm. Oviljan att spränga paradigmen, skapa vetenskaplig revolution och lämna normalvetenskapen, kan enklast förstås genom att man ser sociologiskt på det. Mot slutet av uppsatsen ska jag visa hur en utvidgning av Kuhns sociologiska förutsättning kan göras genom att man tittar på hur det vetenskapliga samhället inte bara påverkas sociologiskt internt, utan även externt. Det gör, som jag ser det, hans teori mer användbar för att förstå hur

den sociologiska vetenskapen utvecklas, och framförallt hur teoriförkastande ser ut inom den sociologiska vetenskapen, men mer om det senare.

Det andra skälet till att Kuhn är sociologiskt intressant är att han nämner de sociala vetenskaperna i sin bok. Det är tydligt att hans bok främst är inriktad på naturvetenskapen. Det är med exempel från naturvetenskapens historia som han kommer fram till sin teori om de vetenskapliga revolutionernas struktur. Hans teori ska alltså ses som en teori om hur naturvetenskapen historiskt sett utvecklats, med det som grund antar han att det inte finns något skäl att tror att vetenskapen inte skulle fortsätta utvecklas på det sättet. Sociala vetenskaper, som är yngre än naturvetenskaperna, kommer med tiden att utvecklas på samma sätt. Han tar som exempel delar av biologin, där ärftlighetsforskning är det första accepterade paradigmet. Det är ett paradigm av mycket sent datum. Sociologin skulle således ligga i startgroparna för att utveckla sin första normalvetenskap.

Ett problem med denna syn på sociologin är den tolkning som många gör av Kuhns bok, att etablerandet av normalvetenskap är Kuhns demarkationskriterium. Att en riktig vetenskap utmärks av att den har utvecklat en normalvetenskap (Mårtensson 1992: s. 31). I så fall skulle ju sociologin inte vara en riktig (eller i alla fall "ordentlig") vetenskap. Detta menar bland andra Sören Kjörup (professor i humanioras vetenskapsteori, Roskilde universitetscenter) är en felläsning av Kuhn (Kjörup 1999: s. 107).

Jag är beredd att hålla med Kjörup. En sådan tolkning av Kuhn är inte rättvis, varken mot Kuhn eller mot sociologin. Se t ex vad Kuhn skriver: "I mycket stor utsträckning är termen 'vetenskap' reserverad för områden som utvecklas på vissa uppenbara sett. Ingenstans framgår detta mer tydligt än i de återkommande debatterna om huruvida en eller annan av de moderna samhällsvetenskaperna verkligen är vetenskap." (Kuhn 1997: s. 132).

Den kritik jag gav Popper, för hans demarkationskriterium, kan jag inte ge Kuhn. Kuhn erkänner det mått av godtycklighet det innebär (eller skulle innebära) att använda hans begrepp normalvetenskap som ett demarkationskriterium. Därmed inte sagt att han står med ryggen fri. Han talar om sociologin (egentligen skriver han "de sociala vetenskaperna", men jag utgår ifrån att han räknar sociologin till en av dem) som förparadigmatisk. Detta på grund av att sociologin har många drag som utmärker förparadigmatiska vetenskaper.

Det är inte så att förparadigmatiska vetenskaper inte har några paradigm. Tvärt om, förparadigmatiska vetenskaper utmärks av att de har många samexisterande paradigm, men att inget av dem har fått ett så brett erkännande att skolor kunnat bildas (Kjörup 1999: s. 99).

Stämmer detta med verkligheten? Visst har det bildats skolor inom sociologin, Frankfurtskolan är ett bra exempel. Kjörup skriver om detta att *paradigmövergångarna* inte

ser likadana ut inom naturvetenskaperna som inom humanvetenskaperna. Nya paradigmen ersätter inte gamla, utan supplerar de gamla (Ibid. s. 108). Det verkar stämma om man ser på hur den sociologiska vetenskapen fungerar. Nya sociologiska teorier verkar inte falsifiera gamla (Popper) eller ersätta gamla (Kuhn). Istället komplimenterar de nya teorierna de gamla som Kjörup skriver. Problemet är bara att vi nu kommit för långt ifrån Kuhns ursprungliga tanke. Kjörups inlägg räddar bara paradigmbegreppet. Om paradigmen inom humanvetenskaperna fungerar så som Kjörup skriver att de gör, så fungerar ju inte Kuhns teori om de vetenskapliga revolutionernas på sociologin. Det är viktigt att komma ihåg att Kuhns bok, *De vetenskapliga revolutionernas struktur*, inte primärt handlar om paradigmbegreppet. Boken handlar som titeln antyder om de vetenskapliga revolutionernas struktur. Paradigm är ett centralt begrepp. Gör man Kjörups omtolkning av Kuhn, så räddar man paradigmbegreppet inom sociologin, men man förlorar hela teorin om hur vetenskapliga revolutioner går till. För hur ser Kuhn på teoriförkastande inom sociologin, om paradigmen inte ersätter varandra, utan supplerar varandra. I så fall utvecklas ju inte vetenskapen i revolutioner (med en viss bakomliggande struktur).

För att avsluta avsnittet om Kuhn, skulle jag vilja säga att hans vetenskapsteori fungerar dåligt på sociologin. Sociologi är möjligen en vetenskap som hamnar inom Kuhns definition av en förparadigmatisk vetenskap, men det är också allt. Det är ingen tillfredsställande definition, eftersom det är en definition utifrån naturvetenskapen (eller rättare sagt: vetenskaper som utvecklats som normalvetenskap). Kuhns vetenskapsteori är utvecklad med naturvetenskapen som förebild och missar därför essentiella element i den sociologiska vetenskapen som gör det omöjligt att applicera hans modell på sociologin. Jag ska snart ge mig i kast med att peka på dessa element, som omöjliggör sociologins utvecklande av normalvetenskap.

Jag ska inte helt lämna Kuhn till handlingarna. Dels tror jag att hans teori går att använda som *grund*, för att förstå hur teoriförkastande ser ut inom sociologin. Den måste dock göras känslig för de element som skiljer sociologin från naturvetenskapen. Detta ska jag snart göra, men först ska jag gå in på en tredje, mycket inflytelserik vetenskapsteori.

2:4 Den vetenskapsteoretiska anarkismen

Hade Popper ett hårt normativt krav på teoriförkastning vid falsifiering, så utgör Paul Feyerabend antagligen hans starkaste antagonist i frågan. Feyerabend är vetenskapsteoretisk anarkist, han skriver redan i ingressen till första kapitlet i sin bok, *Ned med metodologin*, att: ”Den enda princip som inte hämmar utvecklingen är: allt är tillåtet.” (Feyerabend 1977: s.

25). Redan där gör han klart för den tes som han sedan kraftfullt och med fin retorik driver genom hela boken. Gång på gång visar han hur vetenskapen utvecklas bäst i avsaknad av metodologiska regler. Detta gör han med exempel ur den naturvetenskapliga historien.

Jag ska kort gå igenom boken. Den består till största del av exempel, som visar dels på omöjligheten av att hitta en enda generell vetenskapsteori och metod, och dels pekar den på att vetenskapen fungerar bäst helt utan metodkrav och principer. Hans text är till skillnad från de tidigare nämnda både deskriptiv och normativ. Det är dels ett normativt budskap han för fram: Ned med metodologin, samtidigt som han visar att det är just så som vetenskapen faktiskt har fungerat.

Som jag tidigare skrivit går han till hårt angrepp mot Popper, men även mot andra som förespråkar visa regler och principer för hur vetenskapen bör fungera. Dessa regler och principer hämmar fantasin och kreativiteten hos forskarna och den vetenskap vi har idag, skulle vi inte haft om tidigare vetenskapsmän låtit sig styras av metodregler. Alltså kan Feyerabend komma fram till att den enda princip som fungerar är: allt är tillåtet.

Av detta följer naturligtvis att Feyerabend har åsikter om teoriförkastande som skiljer sig markant från Popper och Kuhn. Han propagerar starkt mot hela tanken på att mäta två teorier mot varandra och sedan utse den bästa. I kapitel 3 kritiserar han tanken på att en ny teori måste stämma överens med godtagna teorier för att inte förkastas (konsistensvillkoret). Det skulle bara bevara den gamla teorin och inte den bättre. Att sprida många teorier är välgörande för vetenskapen inte likformighet. (Ibid.: 36 f.f.)

Han fortsätter med att i kapitel 4 visa att man heller aldrig kan förkasta gamla teorier. Det finns ingen idé, hur gammal och absurd den än är, som inte kan förbättra kunskapen. Denna tes driver han i vanlig ordning genom att ge exempel ur vetenskapshistorien. Exempelvis den ”märkliga, antika och helt igenom löjliga” pytagoreiska idén om att jorden rör sig, som Kopernikus senare kunde återuppliva. Han pekar också återupplivandet av traditionell medicin i Kina. (Ibid.: 46 f.f.)

Enligt Feyerabend kan man alltså varken förkasta en ny teori för att den inte stämmer överens med de gamla, eller en gammal teori för att man hittat en bättre ny. I kapitel 5 går han vidare för att visa att man heller inte kan förkasta en teori på grund av den inte stämmer överens med fakta. Man kan alltså inte förkasta en teori bara för att man lyckats falsifiera den. Ett paradigm (med sina teorier) ska heller inte ersättas av ett annat bara för att anomalier uppstår. Feyerabend är högst emot att teoriförkastande överhuvudtaget. Det finns ingen teori, skriver han, som överensstämmer med alla fakta. Han går så långt att han menar att motsättningar mellan teori och fakta, kan vara tecken på framsteg. (Ibid.: 51 f.f.)

Inga regler ska alltså styra vetenskapen, det är vad Feyerabend vill förmedla. Han bryter på så sätt mot själva grundidén hos de allra flesta andra vetenskapsteoretiker, vars primära mål är att finna principer och metoder för den vetenskapliga utvecklingen. Därför har han givetvis fått en del kritik. Delar av den ska jag snart gå igenom.

Till en början så verkar Feyerabends teori om teoriförkastande passa bra in på hur sociologin faktiskt fungerar. Teorier kan tillåtas samexistera inom sociologin, även om de säger emot varandra. Nya teorier slår inte ut gamla (på samma sätt som nya paradigmen endast supplerar gamla). Detta är dock inte överraskande för någon, utan just vad Feyerabend skriver: Det är just så som vetenskapen fungerar och just så bör den också fungera. Det gäller med andra ord inte enbart för sociologin (Feyerabend använder uteslutande naturvetenskapliga exempel).

Thomas Brante och Ingvar Johansson skriver i det svenska förordet till Feyerabends bok, att hans teori är speciellt svår att förena med sociologisk teori, på grund av de förklaringar till önsknings- och målsättningar som han ger (Brante och Johansson i Feyerabend 1977: s. 10). Detta menar jag dock inte hör till den viktigaste kritiken av Feyerabend. Låt mig med ett exempel belysa ett dilemma som uppstår, om man accepterar ”Allt är tillåtet”, som enda princip.:

Två nyblivna föräldrar besöker en barnpsykolog och frågar denne hur de ska uppfostra sitt barn för att det ska bli en så god samhällsmedborgare som möjligt. Han svarar att de inte ska känna sig tvingade av någon speciell metod, eftersom han kan peka på hundratals exempel, där samma metod givit olika resultat. Alla barn är olika och det går aldrig att finna en generell metod. Känn er alltså inte tvingade av att använda någon speciell uppfostringsmetod.

Har dessa nyblivna föräldrar fått ett tillfredsställande svar? Svaret är nej. Deras fråga var förstås: ”Vilken uppfostringsmetod ger *vanligtvis* det bästa resultatet?”. En kunskapsteori ska inte bara kunna förklara varför vi kan tvivla på allting, den ska även kunna visa varför vi inte kan tvivla lika mycket på allting (Ibid.). Det kan inte Feyerabends.

Allt är tillåtet, är överhuvudtaget en mycket otillfredsställande princip. Man måste fråga sig om Feyerabend fört vetenskapsteorin framåt, eller om han enbart givit ett jakande svar på frågan ”Är allt tillåtet?”. Det är inte frågan som är metodologiskt intressant. Intressant är att faktiskt finna vissa regler som så ofta som möjligt fungerar. Det måste vara en av vetenskapsteorins stora uppgifter. Kanske vill man som vetenskapsman, liksom de nyblivna föräldrarna, få veta vilken metod som fungerar vid teoriförkastande. Är då svaret, *Gör som du vill, allt är tillåtet*, tillfredsställande? Jag tror inte det.

Feyerabend motsäger sig själv något. Han menar i kapitel 5 att ingen teori någonsin stämmer överens med alla fakta (Feyerabend 1977: s. 51 f.f.) . Ändå är det just så han så han går till väga för att kritisera och vederlägga andra vetenskapsteorier. Han visar upp exempel ur vetenskapshistorien, fakta, som inte stämmer överens med t ex Poppers teori.

Till Feyerabends försvar måste jag dock säga att jag tycker mycket om hans bok. Den är nyskapande och upprorisk och sätter högt värde på vetenskapsmännens fantasi och kreativitet. Dessutom är den utmärkt att använda för att kritisera andra vetenskapsteoretiska principer. Tyvärr är hans anarkistiska vetenskapsteori bättre på att riva ner än på att bygga upp.

Det måste gå att från Feyerabends kritik av vetenskapsteorin och dess metodkrav, gå vidare och göra något konstruktivt.

3. Den sociologiska vetenskapen

3:1 Den sociologiska vetenskapen

Frågan om sociologin är en vetenskap, en riktig vetenskap eller en ”ordentlig” vetenskap, ska jag nästan inte alls diskutera. Skälet till det är flera. För det första, så krävs det en större diskussion, som inte får plats i den här uppsatsen, rörande vad vetenskap är.

För det andra arbetar jag utifrån *förutsättningen* att sociologin är en riktig och ”ordentlig” vetenskap. Jag är med andra ord här inte ute efter att bevisa att sociologi är en vetenskap. Jag arbetar utefter förutsättningen att sociologin är en vetenskap. Detta kan man kritisera, men man kritiserar då inte min uppsats. Min uppsats ska läsas utifrån denna förutsättning. Genom att göra detta klart i texten anser jag mig stå med ryggen fri inför sådan kritik.

För det tredje anser jag att jag inte är i behov av att behöva inleda arbetet med en diskussion om sociologi verkligen är en vetenskap. Jag menar att jag, när jag hävdar att sociologin är en vetenskap, innehar den minst kontroversiella åsikten. Bevisbördan bör då rimligen inte ligga hos mig, utan hos antagonisterna. Det förhåller sig på samma sätt som att den som hävdar att månen är kubisk måste vara den som ska bevisa det. Det kan rimligen inte vara så att bevisbördan hamnar hos alla de som hävdar att den är klotformad.

De allra flesta är överens om att sociologin är en vetenskap. Om man ändå skulle ställa frågan, skulle den behöva ställas på två sätt. 1) Är sociologin en vetenskap med de naturvetenskapliga metoderna som förebild? Eller, 2) Är sociologin en vetenskap med egna metoder och ambitioner?

De två frågorna är betydligt mer diskuterade idag. De flesta sociologiska metodböcker och många introduktioner till sociologin, innehåller en del som behandlar dessa frågor. I så gott som varje fall, blir resultatet av diskussionen att man väljer att se sociologin som en egen vetenskap med egna metoder och ideal. De som svarar att sociologin bör likna naturvetenskaperna i så stor utsträckning som möjligt blir allt färre. Det ord man etiketterar dem med, positivister, är inom sociologin idag mer ett skällsord, än en etikett.

Metodböckerna har i regel en (oproportionerligt stor) del rörande positivism. En del som först beskriver positivismen som omöjlig/förlegad/idiotisk/et cetera, för att sedan förklara att den förlorat sina flesta anhängare idag. Denna del är endast idéhistoriskt intressant, man kan tydligt se hur vetenskapens metodologiska ideal förändras.

Det är tydligt att det är en trend som svängt. I sociologins barndom (om man daterar barndomen till Comte), så var all samhällsforskning positivistisk. Ett tidigt sociologiskt verk som Durkheims *Självordet* (1983), är strängt positivistiskt. Durkheim behandlar sina tabeller över självmordsfrekvens och de tolkningar han gör, som så totalt fria från subjektiva inslag, att det nästan framstår som absurt för oss som läser det idag. Positivister i ordets rätta bemärkelse, torde det finnas få av idag. Att föra någon sorts kamp mot positivismen inom sociologin är således en strid mot väderkvarnar. Jag tar inte upp diskussionen ytterligare i uppsatsen.

Att de naturvetenskapliga metoderna var idealet för all forskning framgår med all önskvärd tydlighet i John Stuart Mills *A System of Logic* (1872), där han menar att humanvetenskapernas underutvecklade tillstånd bara kan förbättras genom att man underkastar sig fysikens metoder. Naturvetenskapernas metoder var de forskningsmetoder som användes, de etablerade. Att använda dem i sociologin var ett sätt att höja sociologins ställning.

Det engelska ordet för naturvetenskap, *science*, alltså vetenskap kort och gott, visar tydligt på den högre ställning som naturvetenskaperna historiskt sett har haft. Sören Kjörup skriver i sin bok *Människovetenskaperna*, att åtminstone fram till 1960-talet, var den utbredda synpunkten att humanvetenskaperna bara till hälften var riktig vetenskap, eftersom de inte använde sig av de riktiga vetenskapliga metoderna (Kjörup 1999: s. 81).

Jag ska överhuvudtaget försöka hålla mig ifrån diskussioner om forskningsmetoder. Den diskussionen har sin grund i att forskningsområdena och forskningsobjekten ser olika ut. Man kan inte göra experiment eller undersökningar på samma sett, eftersom det man forskar på är så olika saker. Jag ska inte föra den diskussionen längre nu, eftersom det här inte är en uppsats

om metodologiska skillnader, det är en uppsats som handlar skillnader rörande teoriförkastande och framförallt de bakomliggande strukturerna. Dessa strukturer, tror jag, måste inte ha så mycket med metodskillnader att göra.

Det tycks inte som att sociologiska teorier förkastas, vare sig på det sätt som Popper menar att de borde göra (genom falsifiering och falsifierbarhetskravet), eller som Kuhn menar att de gör (om man inte säger att de är förparadigmatiska, vilket jag inte gör). Jag ska snart driva tesen att detta beror på att det finns bakomliggande skillnader mellan naturvetenskapen (som stått modell för Popper och Kuhn) och sociologin, som omöjliggör användandet av samma teorier och modeller för teoriförkastande.

Det är att göra det enkelt för sig att kalla sociologin ovetenskaplig eller outvecklad. Jag ska nu kort gå igenom hur sociologiska teorier förhåller sig till varandra. Min idé är att en av de stora skillnaderna mellan sociologin och naturvetenskapen ligger i sättet på vilket teorierna förhåller sig till varandra.

3:2 Teoretiska perspektiv i sociologin

Anthony Giddens gör en teoretisk uppdelning på sociologin idag, som han menar är en spegel av de perspektiv som utvecklats tidigare. De många olika teorier som finns inom sociologin idag, kan knytas till perspektiven. Betydelsen av dessa perspektiv för sociologiska teorier, skulle (om det Giddens säger är sant), kunna liknas vid primtalens betydelse för talteorin. Dessa perspektiv är funktionalism, strukturalism, symbolisk interaktionism och marxism. (Giddens 1998: s. 600 f. f.) Det kan inte vara nödvändigt att här fördjupa sig i var och ett av perspektiven. Det intressanta är dels att konstatera att det finns teoretiska perspektiv inom sociologin, som utvecklats tidigt och som moderna teorier ständigt tycks anknyta till. Riktigt intressant blir det när man tittar på det som Giddens kallar teoretiska dilemman. Ett teoretiskt dilemma är när två teorier hamnar i konflikt i en fråga, vill förklara samma fenomen på olika sätt. Detta är särskilt intressant för det här arbetet, eftersom man skulle kunna tänka sig att det är här som man skulle kunna falsifiera det teoretiska perspektivet, eller i alla fall finna anomalier i det. En av uppsatsens mer väsentliga frågor ställs här.

Betänk följande: Två fysiker ska förklara varför ett äpple faller mot marken. Den ena säger att det beror på tyngdlagen. Den andre presenterar en ny teori som förklarar äpplets fall som något som händer på grund av den magnetiska dragningskraft som gräs har på röda frukter. Även om man bortser från det faktum att den andra förklaringen är absurd, så är det svårt att

tänka sig att två så skilda teorier skulle få samexistera. Men det är inte lika svårt att tänka sig två kontrasterande sociologiska teorier samexistera.

Giddens diskuterar fyra sådana teoretiska dilemman (Ibid.: s. 609 f. f.). Det första rör sig om handling kontra social struktur. Är människan en fri och kreativ varelse som aktivt styr och kontrollerar sina livsvillkor, eller är vi styrda av stora sociala krafter som ligger utanför vår kontroll? Här är det tydligt att sociologin delas upp i två större läger, som har sina rötter i de teoretiska perspektiv som Giddens talar om. Symboliska interaktionister talar om de kreativa och aktiva komponenterna i människors handlingar, medan de andra perspektiven (med undantag för vissa aversioner av marxismen) betonar den starka påverkan som yttre sociala betingelser har på vårt beteende. (Ibid.: s. 52)

Exempelvis Durkheim talar om det sociala tvång som samhället utövar på oss människor. Samhället har företräde framför individen, samhällets struktur är något yttre i förhållande till individen. Han säger t ex om den troende: "[...] den troende [har] redan från födseln upptäckt de redan utformade uppfattningarna och handlingsmönstren som hör till det religiösa livet. Om dessa regler existerade redan före individen, följer det av detta att de ligger utanför honom eller henne." (Durkheim 1982: s. 50 f.).

Kritiken mot Durkheim kommer här att bestå av hans begrepp, "samhället", för vad är samhället om inte summan av många enskilda handlingar? Kritikerna, som ofta är symboliska interaktionister, menar att vi människor har skäl och avsikter bakom våra handlingar. Vi är inte något som samhället skapat, det är vi som skapar samhället. (Giddens 1994: s. 54)

Det är ett bra exempel på hur anhängare av olika teoretiska perspektiv kan ha närmast motsatta uppfattningar om hur man ska förklara, förstå eller förutsäga samhället och individerna. Giddens har fler exempel, men det viktiga här är inte att presentera olika dilemman, det viktiga är att göra klart att det finns en grundläggande skillnad mellan sociologin och naturvetenskapen, rörande teories förhållande till varandra. Just detta förhållande är viktigt att utreda, eftersom det uppenbarligen påverkar teoriförkastandet. En tanke jag har är att just förhållandet mellan olika teorier inom vetenskapen kan vara en nyckel för att förstå varför teoriförkastandet skiljer sig så mellan sociologi och naturvetenskap.

Jag ska nu gå vidare med ett eget exempel, som egentligen är två exempel. Det visar dels hur två specifika sociologiska teorier (alltså inte perspektiv, även om båda går att anknyta till var sitt perspektiv) kan förklara empiri på olika sätt och vad som då händer med teorierna. Dels så visar det hur teorin påverkas av motsägande empiri.

3:3 Marx om bas och överbyggnad – ett exempel

Som jag skrivit tidigare har nämnda vetenskapsteoretiker en sak gemensamt, de tittar på vetenskapshistorien och drar slutsatser av det. Problemet är att denna vetenskapshistoria är naturvetenskapens historia. Det är således knappast märkligt att de vetenskapsteoretiska modeller man får fram av det, är utformade för att fungera på naturvetenskapen. Inget fel med det, men jag menar att det är ett logiskt felslut att utifrån det dra slutsatsen att all vetenskap, som dessa modeller inte fungerar på, är oriktig eller outvecklad vetenskap.

Metoden, att titta på vetenskapshistorien, verkar dock vara en bra metod. Jag ska därför här visa upp ett exempel från den sociologiska vetenskapshistorien. Marx teori om bas och överbyggnad. I korta drag går denna teori ut på att samhället består av en bas och en överbyggnad. I basen finns de materiella villkoren, som produktivkrafterna och produktionsförhållandena. I överbyggnaden finns religion, filosofi, kultur och liknande. Basen och överbyggnaden förhåller sig, enligt Marx, till varandra på så sätt att det är basen som styr hur överbyggnaden ser ut och förändras. Inte tvärt om. (Marx 1970 s.: 9 f.) Exempelvis var det förändringar i produktivkrafterna och produktionsförhållandena som gjorde att feodalsamhället övergick i det kapitalistiska samhället. Detta är en mycket betydelsefull teori för vårt sätt att se på hur samhället ser ut, vad som påverkar samhällsliga förändringar och hur vi ska förhålla oss till framtiden (kapitalismen är ju som bekant inte evig enligt Marx). Teorin hjälper oss på ett makroplan att förstå och förklara samhället.

Max Webers bok *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda* (1978), visar att det var de protestantiska länderna som först industrialiserades. Av detta drar han den trovärdiga slutsatsen att det är någonting med protestantismen som påverkar industrialiseringen. Han finner att det är protestantismens etik (framförallt kalvinismens predestinationslära) som stämmer överens med kapitalismens anda. Jag ska inte behandla Webers bok djupare än så, det intressanta här är att Weber visar att religionen, som finns i överbyggnaden, påverkar de materiella villkoren i basen. Hans teori går helt emot Marx teori. Frågan är om en av teorierna därmed måste förkastas. Bevisligen inte. Både Marx teori om bas och överbyggnad och Webers teori om protestantismens etik och kapitalismens anda, är grundläggande sociologiska teorier, än idag. Sociologin hade som vetenskap förlorat mycket på att förkasta en av teorierna. Jag tror inte man stöter sig med allt för stort motstånd om man hävdar att sociologin vunnit mer än den förlorat på att behålla båda teorierna som vetenskapligt intressanta.

Genom att titta på den sociologiska vetenskapshistorien ser vi alltså att två motstridiga teorier inte behöver konkurrera ut varandra. Detta beror på att en konflikt mellan två teorier, inom sociologin, är ett fruktbart möte mellan teorier. Det föder nämligen en tredje teori, en

slags kompromissteori. I vårt exempel blir det så att man justerar Marx teori med vad Weber säger om protestantismens etik och kapitalismens anda. Man får då en teori som på ett mer tillfredsställande sätt förklarar kapitalismens framväxt.

Detta är inte typiskt för sociologin. Det görs inom alla vetenskaper, man lägger till teorier *ad hoc*, för att "rädda" sin grundteori. Det anses av Popper vara fel (om inte ad hoc teorin ökar falsifierbarheten) och av Kuhn och Feyerabend helt naturligt. Här bör även den ungerske vetenskapsteoretikern Imre Lakatos nämnas. Han befinner sig beträffande teoriförkastande och ad hoc teorier i en position mellan Popper och Kuhn. Han skiljer sig från Popper främst genom att hävda vikten av att använda ad hoc teorier för att rädda sin teori.

Diskussionen om ad hoc teorier är kanske inte nödvändig här. Det intressanta är att de två ursprungsteorierna av Marx och Weber blir kvar, tillsammans med den tredje som kommer till i mötet mellan ursprungsteorierna. Detta är mer unikt för sociologin. Det är inte så att den tredje kompromissteorin ersätter de båda andra. Mer om detta senare.

Låt oss först se på hur det blir när Marx teori inte ställs emot en motstridande teori, utan mot empiriska fakta som inte stämmer överens med teorin. Den revolution som ägde rum 1917 i Ryssland är ett exempel på en samhällelig förändring som startat i överbyggnaden. Det var inte förändringen i basen som ledde fram till att det blev revolution. Istället kom den förändring i produktionsförhållandena ifrån överbyggnaden. Detta är empiri som klart går emot Marx teori.

Även här kan man införa hypoteser *ad hoc*, för att teorin ska stämma bättre överens med verkligheten, men på samma sätt som tidigare, så kommer inte den teori som skapas av att man tar grundteorin och tillför en ad hoc teori, att ersätta grundteorin. Inte heller kommer en motstridande teori, som bygger på den nya empirin från Ryssland 1917, att kunna ersätta Marx teori.

Sociologisk teori förkastas inte på samma sätt som naturvetenskaplig. Inte heller ersätter teorier varandra som i naturvetenskapen. Den sociologiska vetenskapshistorien visar detta tydligt. Mitt exempel med Marx teori om bas och överbyggnad är bara ett av många exempel. Om man tittar på Giddens teoretiska perspektiv, förstår man att den sociologiska vetenskapshistorien är fylld av tillfällen då teorier ställts mot varandra, då empirin behöver en *annorlunda formulerad* teori för att kunna användas. Detta utan att den sociologiska vetenskapen reagerat som den etablerade vetenskapsteorin säger att vetenskap ska göra. Min huvudtes i denna uppsats är och förblir att den självklara tolkningen av detta inte kan vara att sociologin är en sämre, omognare eller mer ovetenskaplig än naturvetenskapen. Den

självklara tolkningen måste vara att sociologin är en vetenskap som skiljer sig så markant från de naturvetenskapliga, att användandet av samma vetenskapsteoretiska modeller för teoriförkastande omöjligt kan användas på så skilda vetenskaper. En stor del av dessa skillnader tycks bero på teoriernas förhållande till varandra.

3:4 Teoretiska perspektiv eller vetenskapliga paradig

Låt oss lägga Popper åt sidan. Den kritik jag lade fram mot honom, anser jag vara tillräcklig motivering i sig för att göra det. Få kan rimligen invända mot mig, antalet praktiserande popperianer torde vara få, såväl inom naturvetenskapen som i sociologin. Dessutom är det inte riktigt relevant med en normativ vetenskapsteori här. Jag koncentrerar mig därför nu på Kuhns deskriptiva, som varit mer inflytelserik än Poppers, från sextioalet fram till idag.

Jag vill nu ställa frågor kring begreppen vetenskapligt paradig och teoretiskt perspektiv. De verkar ha vissa likheter och det kan vara på sin plats att motivera varför jag anser att teoretiskt perspektiv är ett begrepp som fungerat bättre på sociologin än vetenskapligt paradig.

Man bör först fråga sig vad det är för skillnad mellan ett paradig och ett teoretiskt perspektiv. Men jag hoppas att det framgår av den tidigare texten, där båda begreppen behandlats utförligt, även om de inte förrän nu ställts mot varandra. Jag är av den åsikten att jag tror att Kuhns modell kan "räddas" på det sättet som Kjörup gör. Problemet är att det gör resten av hans teori svagare, den förklarar då mindre av de vetenskapliga revolutionernas struktur (vilket ju är syftet med Kuhns bok, paradig är bara ett av flera begrepp han använder). Paradigmbegreppet verkar fungera bättre när man talar om de naturvetenskapliga revolutionernas struktur. Ska man förklara vetenskapliga revolutioners struktur, kan man endast använda Kuhns modell om man inför *ad hoc* principen att sociologin och många andra vetenskaper är outvecklade. Eller omvänt att man använder Kuhns modell för att bevisa sociologin som utvecklad. Detta har jag skrivit väldigt många gånger, men jag anser att det är viktigt att lyfta fram godtyckligheten i själva resonemanget.

Jag tror det är en god idé att inte driva diskussionen om paradig längre och istället nyttja ett begrepp som fungerar bättre på sociologin. Att låta Kuhn, Popper och många med dem, förklara hur teorier förkastas och ersätts inom naturvetenskapen. De vetenskapsteoretiska modeller och teorier jag tar upp i den här uppsatsen har alla stora fördelar, de är originella och framtagna av mycket skarpa hjärnor. Jag tycker det är bra teorier och modeller. Det jag vänder mig emot är att man använder dem på ett felaktigt sett (oavsett vad upphovsmannen hade för idéer kring själva användandet) för att förklara teoriförkastande.

Just därför anser jag att begreppet teoretiskt perspektiv är bättre att använda när man talar om sociologisk teori, än vad vetenskapligt paradigm är. Begreppet teoretiskt perspektiv kan förklarar de sociologiska teoriernas förhållande till varandra på ett bättre sätt och även förhållandet mellan teori och empiri inom sociologin. Det kan inte förklara de vetenskapliga revolutionernas struktur, men kanske kan det ge en delförklaring till frånvaron av vetenskapliga revolutioner (i kuhnsk mening) inom sociologin, samt frånvaron av falsifiering (i popperiansk mening) av sociologisk teori.

För säg att det är så att den sociologiska vetenskapen saknar paradigm och att den alltid kommer att göra det. Det är inte en förparadigmatisk vetenskap. Sociologiska teorier falsifieras inte efter ett visst mönster och den sociologiska vetenskapen skulle inte bli bättre av att man utvecklade den i en sådan riktning. Säg att det är så där för att det verkar stämma med hur sociologin ser ut och har utvecklats. Jag tror att de flesta som läser den här uppsatsen delar min uppfattning, om att sociologin snarare är uppbyggd kring teoretiska perspektiv, än samexisterande paradigm. Jag hoppas att de som inte delar min uppfattning i alla fall förstår min tanke, samt hur jag kommit fram till den, så att jag kan fortsätta.

3:5 Trender

Jag har nämligen hittills (och nu är uppsatsen snart slut) inte ens försökt besvara frågan hur sociologisk teori egentligen förkastas. Det är heller inte den huvudsakliga meningen med uppsatsen, men det verkar märkligt att inte ens försöka ge ett inledande svar på frågan när man snart skrivit en hel uppsats om teoriförkastande och sociologi.

Det talas ofta om att sociologin är mer styrd av trender än andra vetenskaper (se t ex Mårtensson 1992: s. 40) och jag är villig att på vissa villkor hålla med om detta. Villkoren är framför allt att man tonar ner den negativa laddningen som ordet *trend* har (att sociologin ytligt skulle ägna sig åt det som för tillfället är på modet) och istället talar om trend i bemärkelsen *känslighet* (t ex för samhällelig förändring).

Idén att sociologin är mer trendstyrd än naturvetenskapen är ganska tilltalande. Eller rättare sagt, så blir den ganska tilltalande när man för ihop den idén med idén om att sociologin är mer uppbyggd av teoretiska perspektiv än av vetenskapliga paradigm. De teoretiska perspektiven är just perspektiv, de är olika sett att se på samma sak (i sociologins fall olika sociologiska fenomen). Därav följer att man förklarar sakerna man ser på olika sätt, ibland så olika att förklaringarna säger emot varandra. Så här långt allt väl, de flesta är väl medvetna om vad ett perspektiv är. Det märkliga är att vilket perspektiv som är det dominerande, tycks

förändras. Ibland är det populärt att betrakta samhället ur ett visst perspektiv, ibland ur ett annat. Detta verkar följa tiden. Sociologin verkar vara känslig för trender. Trender verkar styra vilket perspektiv som är det populära att studera fenomenen från, vilka teorier vi ska använda för att förklara, vilka begrepp som folk använder, vilka ord som är på modet (tänk till exempel på användandet av ord som alienation, paradigm, diskurs inom sociologin).

Det verkar vara en bra idé att tänka sig sociologin som mer trendkänslig. Det ger stöd åt idén med teoretiska perspektiv. Det verkar även stämma överens med mångas bild av hur sociologin fungerar (däribland min). Teorier förkastas inte. De blir snarare otrendiga (även om ordet *otrendig* känns oseriöst). De är få som idag använder sig av Herbert Spencers socialbiologiska teorier (se t ex Heine Andersen i Andersen och Kaspersen 1999: s. 47 f f, om Herbert Spencer). Men med det är det inte sagt att Spencer är förkastat eller för alltid ersatt. Det är i alla fall inte så att hans socialbiologi är falsifierad eller liknande. Han används inte idag av den anledningen att hans teorier känns förlegade, ur tiden, otrendiga. Han verkade i ett helt annat samhälle än dagens sociologer. En liknelse med ett skrivbord, överfullt av papper, känns relevant. På ett sådant skrivbord är Spencers teorier inte bortkastade, de är begravda under andra teorier. De är måhända glömda, men de finns ändå kvar där, under mängder av mer moderna teorier, i gott sällskap med andra teorier som fått lämna plats åt andra.

En fråga återstår nu. Det är varför sociologin påverkas mer av trender än olika naturvetenskaper. Jag har här hamnat en lite bit ifrån min frågeställning och har inte nog utrymme att gå in djupare på det. Jag nöjer mig med att spekulera kring det. En förklaring kan vara att det sociologiska forskningsobjektet, samhället och dess individer är ett mer dynamiskt forskningsområde än många andra vetenskaper. Visst förändras vår biologi genom evolution, men den verkar vara en så oändligt mycket långsammare förändring än den som samhället genomgår. Av det följer att sociologin måste vara mer känslig för förändring, mer dynamisk. En sociologisk teori kan rent praktiskt bli förlegad på grund av att det den avser att förklara är så förändrat, sen teorin kom till.

Det i kombination med att teorier som rör människor i regel tenderar att bli mer värdeladdade¹. Man kan helt enkelt vilja förklara en sak på ett visst sätt (och ett av skälen till att man vill det kan ju tänkas vara för att det ligger i tiden). Jag kom nu in på en metodologisk

---

¹ Även om så även är faller inom andra vetenskaper. I Sovjet försökte biologerna exempelvis febrilt bevisa att anlag som man förvärvat under sitt liv, kunde föras över till sina barn, därför att det stämde bättre överens med ideologin.

fråga om objektivitet. Den diskussionen ska jag inte här ge mig in i, men det verkar som att objektivitetsproblematiken i sociologin spelar viss roll här.

Man kan tänka sig flera saker som gör sociologin mer känslig för trender än andra vetenskaper. Jag har nämnt ett. Flera diskussioner har jag fått lämna oavslutade på grund av att de lett mig ifrån min frågeställning och att utrymmet är begränsat. Så ska jag göra även nu. Det har blivit tid att knyta ihop alla trådar och komma fram till någon sorts slutsats. Jag är medveten om att uppsatsen så här långt kan ha verkat något ostrukturerad, det kan ha varit svårt att uppfatta poänger med vissa delar. Jag är medveten om det. Min förhoppning är att allt som kan ha verkar märkligt, svårförståeligt eller idiotiskt ska få sin förklaring på dessa sista sidor.

4. Slutsats

I den här uppsatsen har målet aldrig varit att bevisa sociologins vetenskaplighet. Den är, som jag skriver i inledningen redan, en förutsättning för den här uppsatsen. Målet har istället varit att, utifrån den förutsättningen, blottlägga de skillnader som finns mellan naturvetenskap och sociologi, för att på så sätt visa varför de vetenskapsteoretiska modellerna för teoriförkastande inte fungerar på sociologin. Märk min formulering här, det är de vetenskapsteoretiska modellerna som inte fungerar på sociologin. Inte tvärt om! Det är kartan som måste ändras om inte karta och verklighet stämmer överens.

Således är min argumentering till synes något bakvänd. Jag förutsätter sociologins vetenskaplighet och argumenterar därefter för att de vetenskapsteoretiska modellerna som dömer ut sociologin som omogen eller ovetenskaplig, är otillfredsställande. De klarar inte av att täcka in hela det vetenskapliga fältet. Men: som jag tidigare skrivit, så anser jag inte denna argumentering vara bakvänd. Tvärt om, är den mycket rimlig. Ingen av de i uppsatsen nämnda vetenskapsteoretikerna skulle kunna säga emot detta. Det är deras egen metod jag använder. Popper utgår ifrån naturvetenskapen och konstruerar utifrån den ett kriterium för vad som är vetenskap. Hans argumentering är minst lika bakvänd (eller som jag vill se det, lika lite) som min. Vissa grundantaganden måste alltid göras. Kuhn, Popper, Feyerabend och många fler har gjort dessa grundantaganden utifrån naturvetenskapens historia. Jag utifrån sociologins, som den har sett ut och som den ser ut. Den vetenskapsteoretiker som kritiserar mitt sätt att argumentera måste vara medveten om vilka jag hämtat min argumentationsmetod ifrån.

Genom att ha haft sociologins vetenskaplighet som förutsättning, anser jag att jag kunnat argumentera på ett intressant och relevant sätt. Det har givit mig viss frihet, en frihet som tidigare varit vigd åt naturvetenskapsmän. Friheten att inte hela tiden behöva försvara sig och sin vetenskap. Istället har jag kunnat koncentrera mig på konstruktivt arbete, att 1) utifrån min förutsättning kritisera den etablerade vetenskapsteorin, och 2) uppvisa de skillnader mellan naturvetenskap och sociologi, som måste tas hänsyn till då man formulerar en vetenskapsteoretisk modell för teoriförkastande.

Vad har jag då gjort i den här uppsatsen? Jag började med att kritisera den orimliga slutsatsen att vetenskap som inte stämmer in på vetenskapsteoretiska modeller är mindre vetenskaplig. I denna del förklarades i korthet de mest inflytelserika vetenskapsteoretiska modellerna för teoriförkastande. Slutsatsen jag drog från den delen var två. 1) De vetenskapsteoretiska modeller jag beskrev är naturvetenskapsteoretiska modeller för teoriförkastande, och 2) Sociologin är inte ovetenskaplig eller outvecklad, endast annorlunda naturvetenskapen.

I den del som följde fortsatte jag med att diskutera på vilket sätt sociologin är annorlunda. Min utgångspunkt blev själva teorierna, eftersom min frågeställning rör teoriförkastande. Jag visade här hur sociologiska teorier förhåller sig till varandra. Slutsatsen här blev att sociologiska teorier har ett sätt att förhålla sig till varandra, som går emot hur de genomgångna modellerna menar att de bör eller *de facto* förhåller sig till varandra (undantaget Feyerabends modell, men hans modell är ju en antimodell).

Sociologiska teorier förhåller sig på ett mycket unik sätt till varandra, det är den egentliga slutsatsen jag har kommit fram till. Det är den förklaring jag sökt till att teorier förkastas eller ersätts på ett annat sätt i sociologin än i naturvetenskaperna. Jag har inte gått in på det tillräckligt djup, det är jag väl medveten om, men jag menar att jag hann komma en bra bit på vägen i denna relativt korta uppsats. Man kan hävda att min frågeställning fick ett väl ytligt svar, och jag är beredd att hålla med. Men som jag ser det ligger uppsatsens förtjänster i själva argumenteringen.

Uppsatsen avslutas med ett försök att ta frågan ett steg längre, för man kan givetvis inte nöja sig med att sociologiska teorier förhåller sig till varandra på ett speciellt sätt, man måste fortsätta med att fråga varför det är så. Det kunde jag bara ägna ett par ynkliga rader. Jag önskar kunna återvända till dessa frågor om vetenskapernas bakomliggande skillnader.

5. Litteratur

Andersen, H (1999), Herbert Spencer, I Andersen, H och Kaspersen, L B (red.), *Klassisk och modern samhällsteori*, Studentlitteratur, Lund

Bourdieu, P. (1992), *Texter om de intellektuella*, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm

Brante, T. (1980), *Vetenskapens struktur och förändring*, Bokförlaget Doxa AB, Lund

Bryman, A. (2002), *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber Ekonomi, Trelleborg

Durkheim, É. (1982), *The Rules of Sociological Method*, Macmillan, London

Durkheim, É. (1983), *Självmordet*, Argos, Uppsala

Feyerabend, P. (1977), *Tema Teori 13, Ned med metodologin!*, Zenit/Rabén&Sjögren, Stockholm

Giddens, A. (1998), *Sociologi*, Studentlitteratur, Lund

Kjörup, S. (1999), *Människovetenskaperna, Problem och traditioner: Humanioras vetenskapsteori*, Studentlitteratur, Lund

Kuhn, T. S. (1997), *De vetenskapliga revolutionernas struktur*, Thales, Falun

Marx, K. (1970), *Till kritiken av den politiska ekonomin*, Arbetarkultur, Stockholm

Mills, C. W. (1971), *Den sociologiska visionen*, Bokförlaget Prisma, Stockholm

Mårtensson, B. (1992), Falsifiering eller förändring genom vetenskapliga revolutioner: Popper versus Kuhn. I Hansson, B (utg.), *Metod eller anarki, Moderna teorier om vetenskapens väsen och metoder*, Filosofiska institutionen, Lund

Popper, K. (1977), *The Logic of Scientific Discovery*, Hutchinson & CO, London

Skinner, Q. (1997), Introduction: The Return of Grand Theory, i Skinner (ed.), *The Return of Grand Theory in the Human Sciences*, Cambridge University Press, Cambridge

Weber. M (1978), *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*, Argos, Lund

Williams, L. (1970), Normal Science, Scientific Revolutions and the History of Science, i Lakatos, I och Musgarve, A (ed.), *Critisism and the Growth of Knowledge*, Cambridge University Press, Cambridge